

Національна академія державного управління
при Президентіві України

**СИСТЕМА
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
КОРОЛІВСТВА НОРВЕГІЯ:
ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ**

Київ
2011

УДК 35(481)
С34

*Схвалено Вченою радою Національної академії
державного управління при Президентові України
(протокол № 177/11-23 від 23 грудня 2010 р.)*

У к л а д а ч

Л. А. Пустовойт, провідний спеціаліст управління міжнародного співробітництва НАДУ.

С34 Система державного управління Королівства Норвегія: досвід для України / уклад. Л. А. Пустовойт ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, С. В. Загороднюка. - К. : НАДУ, 2011. - 52 с. - (Серія видань з міжнародного досвіду державного управління).

У публікації зроблено спробу виокремити досвід Королівства Норвегія в різних сферах державного управління, який буде особливо корисним у процесі реформування системи державного управління в Україні. Містить результати науково-дослідних робіт "Інформаційно-аналітична підтримка впровадження результатів наукових досліджень" (ДР № 0109U003020) та "Розробка тезаурусу з питань адміністративної реформи" (ДР № 0109U003022) за комплексним науковим проектом "Державне управління та місцеве самоврядування".

Розрахована на слухачів, науково-педагогічних працівників, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, усіх, хто цікавиться сферою публічного управління.

УДК 35(481)

1. Загальна характеристика держави

Королівство Норвегія (норв. *Kongeriket Norge*) - держава в Північній Європі, в західній частині Скандинавського півострова і великою кількістю прилягаючих дрібних островів. Межує на сході зі Швецією, Фінляндією і Росією. Омивається Баренцевим морем на північному сході, Норвезьким морем - на заході і Північним морем - на південному заході. Назва країни походить від давньо-скандинавського слова *Nordrvegr* - "шлях на північ".

Частиною Норвегії також є архіпелаг Шпіцберген (Свальбард), острови Ян-Майєн і Ведмежий у Північному Льодовитому океані. Залежною територією Норвегії є острів Буве в південній частині Атлантичного океану. Крім цього, Норвегія претендує на території в Антарктиці, які потрапляють під дію конвенції 1961 р., - Острів Петра I і Землю Королеви Мод.

6 жовтня 2009 р. Норвегія очолила список найрозвинутіших і благополучних країн світу. Це засвідчує щорічний звіт ООН про рівень життя у 182 державах.

Форма правління - конституційна монархія, форма державного устрою - унітарна. Столиця Норвегії і резиденція уряду - м. Осло.

Державний устрій

Норвегія - унітарна держава, основана на принципах конституційної монархії і парламентської демократії. У країні діє конституція 1814 р. з низкою пізніших поправок і доповнень. Король є главою держави і виконавчої влади. Королем Норвегії з 1991 р. є Гаральд V. Вищим законодавчим органом країни є двопалатний парламент - Стортинг.

Парламент

Вища законодавча влада в країні належить парламенту - Стортингу, до складу якого входять 169 депутатів.

Стортинг обирається раз на чотири роки шляхом загального демократичного таємного голосування за пропорційною виборчою системою. Голова Стортингу - Прем'єр-міністр, яким стає лідер партії, що перемогла на виборах. З 2005 р. пост Прем'єр-міністра обіймає Йєнс Столтенберг.

Новітня історія

Конституція Королівства Норвегія розроблена установчими зборами в м. Ейдсволле і прийнята ними ж 17 травня 1814 р.

1914-1918 рр. - у Першій світовій війні Норвегія дотримувалася нейтралітету.

1940-1945 рр. - під час Другої світової війни країна була окупована німецькими військами.

У 1949 р. Норвегія вступила в НАТО, у 1952 р. - до Північної Ради, у 1972 р. - в ЄС, але вийшла звідти після референдуму. У 1988 р. Гро Харлем Брундланд був нагороджений премією Третього світу. У 1991 р. король Олаф V помер, владу успадкував його син Гаральд V. У 1982 р. Норвегія ігнорувала заборону на промисел китів. На референдумі 28 листопада 1994 р. норвежці знову відмовилися приєднатися до ЄС, однак країна залишається активним членом європейських організацій (ЄЕС, Шенгенські домовленості тощо).

Населення

Норвегія - найменш населена з країн Європи. Густота населення 12 осіб/км². Проте розміщення населення вкрай нерівномірне. Понад 1/5 населення зосереджене на півдні Норвегії, на вузькій прибережній смузі навколо Осло-фьорда (1/2) і Тронхеймс-фьорда. Більше 80% населення зосереджено в Південній, Західній і Східній Норвегії, причому в останній - майже половина. Міське населення - 78%, у тому числі більше 1/5 в столичній агломерації. У районі Осло-фьорда зосереджена приблизно третина населення країни. Інші великі міста - Берген, Тронхейм, Ставангер, Берум, Крістіансанн, Фредрікстад, Тромсе і Драммен.

Етнічний склад

Мононаціональна країна: норвежці становлять 95% населення. Найбільшою національною меншиною є саами (близько 40 тис. осіб, точні підрахунки ускладнені), крім них проживає п'ять інших національних меншин - квени (норвезькі фіни), шведи, росіяни, роми і євреї. З початку 1990-х рр. у країні триває зростання імміграції і з'явилася значна кількість іммігрантів, у тому числі росіян.

Мови

Офіційна мова - норвезька. У ряді комун Тромса і Фіннмарк рівний з ним статус має саамська. Класична літературна норвезька мова - букмол (норв. *Bokmål* - книжкова мова) або ріксмол (норв. *Riksmål* - державна мова) склалась на базі датської мови під час панування Данії над Норвегією (1397-1814 рр.). У кінці XIX ст. на протигагу букмолу на основі сільських норвезьких діалектів з домішками середньовічного давньонорвезького утворилася нова літе-

ратурна мова - ланнсмол (нюнорськ *Landsmål* - мова країни чи сільська мова) чи нюношк (нюнорськ *nynorsk* - новонорвезька). Ланнсмол отримав формальне визнання у ХІХ ст. Його творцем був лінгвіст Івар Осен. І букмол, і нюношк вважаються рівноправними літературними мовами, але перша поширена значно більше і є основною мовою приблизно для 85-90% мешканців Норвегії. Нюношк найбільш поширена у Вестланні, де проживають близько 87% її носіїв і вона широко використовується в сільських районах. У першій половині ХХ ст. офіційно проводилася "політика зближення" (норв. *tilnæringspolitikken*) нюношк і букмол з метою в перспективі створити "загальнонорвезьку" норму (самношк, норв. *samnorsk*), проте в 1966 р. від цієї політики було вирішено відмовитися.

Релігійний склад

Державною релігією Норвегії є євангельське лютеранство. За законом король Норвегії і щонайменше половина міністрів повинні сповідувати лютеранство. Станом на 2006 р., згідно з офіційною статистикою, 3871006 осіб, або 82,7% населення належать до державної Церкви Норвегії (норв. *Den norske kirke*). Проте лише близько 2% населення регулярно відвідують церкву. Ще 403 909 осіб, або 8,6% населення станом на 2007 р. належали до інших конфесій і вчень. Серед них найбільш численними є прибічники ісламу (79 068 осіб, або 1,69% населення), римо-католицької церкви (51 508 осіб, або 1,1% населення) і п'ятидесятництва (40 398 осіб, або 0,86% населення). У першій половині 90-х рр. були поширені сатанинські угруповання, які займались підпалами християнських церков. У країні офіційно зареєстрована община неоязичників (*Foreningen Forn Sed*).

Прапор Норвегії - червоне полотнище із синім скандинавським хрестом на білій підкладці.

З 1748 р. по 1814 р. в умовах датсько-норвезької унії норвезькі кораблі ходили під данським прапором (Даннеброгом). У 1814 р., коли королем Норвегії став король Швеції, норвежці отримали право використовувати цей прапор, додавши до нього норвезького золотого лева, увінчаного короною і який тримає сокиру. Проте боротьба за свій прапор продовжувалася, і в 1821 р. парламент прийняв нове оформлення прапора: Даннеброг з темно-синім хрестом на білій підкладці. Таке поєднання червоного, білого і синього слідує за

французьким триколомом, що в той час вважалося символом свободи. Хрест є загальним символом прапорів Данії і Швеції.

Герб Норвегії (букмол *Norges riksvåpen*) - один із головних державних символів країни. Являє собою увінчаний королівською короною червлений щит із золотим коронованим левом, який тримає в передніх лапах срібну сокиру із золотим руків'ям. Глава держави використовує особливий особистий герб, який має мантию, знаки ордена Святого Олафа і норвезьку королівську корону. Норвезький герб - один із найстаріших в Європі. У сучасному вигляді відомий з 1285 р. за срібним пенні короля Еріка Магнуссона.

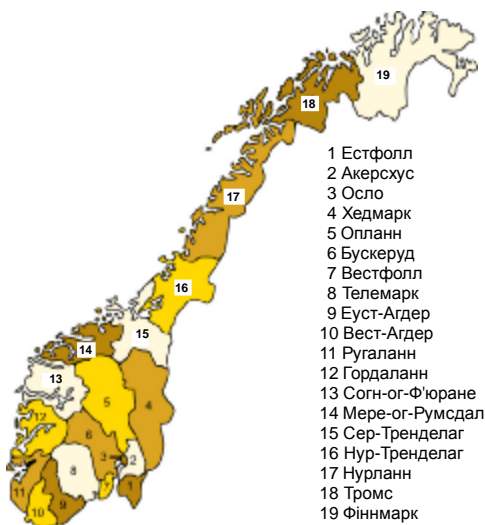

Гімн Норвегії - "Ми любимо цей край" Б'єрнстерна Б'єрнсона (1832-1910 pp.) [1].

2. Територіальні рівні державного управління

Норвезький державний кордон визначений § 1 конституції як єдиний і неподільний. Норвегія таким чином є унітарною державою. Кордони Норвегії регулюються низкою міжнародно-правових договорів і конвенцій. Якщо йти з півночі на південь, то першим актом необхідно буде назвати конвенцію між Росією і Швецією про встановлення кордону між Росією і Норвегією в Лапландських погостах (*dans les districts Lapons*) від 14 травня 1826 р. Конвенція діє до цього часу і визначає кордон між РФ і сучасною Норвегією [2].

Адміністративний поділ Норвегії - ієрархічна система поділу тери-

торії Норвегії на окремі частини з метою організації державного управління. Крім юридичної системи адміністративного поділу існує традиційна, яка часто використовується в побуті та літературі.

Норвегія підрозділяється на 19 фюльке (районів), які об'єднуються в 5 основних неофіційних регіонів:

п Нур-Норге (Північна Норвегія):

- фюльке Нурлан - адміністративний центр Буде;
- фюльке Трумс - адміністративний центр Тромсе;
- фюльке Фіннмарк - адміністративний центр Вадсе;

п Треннелаг (Центральна Норвегія):

- фюльке Нур-Тренделаг - адміністративний центр Стейнг'єр;
- фюльке Сер-Тренделаг - адміністративний центр Тронхейм;

п Вестланн (Західна Норвегія):

- фюльке Мере-ог-Ромсдал - адміністративний центр Молде;
- фюльке Согн-ог-Ф'юране - адміністративний центр

Хермансверк (Лейкангер);

- фюльке Гордалан - адміністративний центр Берген;
- фюльке Ругалан - адміністративний центр Ставангер;

п Естланн (Східна Норвегія):

- фюльке Осло - адміністративний центр Осло;
- фюльке Акерсхус - адміністративний центр Осло;
- фюльке Естфолл - адміністративний центр Сарпсборг;
- фюльке Бускерюд - адміністративний центр Драммен;
- фюльке Вестфол - адміністративний центр Тенсберг;
- фюльке Телемарк - адміністративний центр Шієн;
- фюльке Хедмарк - адміністративний центр Хамар;
- фюльке Оппланн - адміністративний центр Ліллегаммер;

п Серланн (Південна Норвегія):

- фюльке Еуст-Агдер - адміністративний центр Арендал;
- фюльке Вест-Агдер - адміністративний центр Крістіансанн.

Кожна фюльке поділяється, у свою чергу, на кілька комун.

Загальна кількість комун Норвегії - 430.

Інші території Норвегії в число фюльке не входять і на комуні не поділяються. Архіпелаг Шпіцберген (Свальбард) з адміністративним центром в Лонг'їрі, а також острів Ян-Маєн є володіннями Норвегії. Управління островом Ян-Маєн здійснює адміністрація Нурлану. Острів Буве є залежною територією Норвегії. Острів Петра I і Землю Королеви Мод в Антарктиді, територіальні претензії на які пред'являє Норвегія, вона також відносить до числа своїх залежних територій [3].

2.1. Загальнодержавний рівень

Адміністративно-територіальний поділ Норвегії також має конституційний статус, оскільки § 58 основного закону визначає кількість депутатів у Стортингу на основі адміністративно-територіального поділу країни, кожен округ має квоту місць у парламенті. Вищою адміністративно-територіальною одиницею у Норвегії є губернія - *fylke* (фюльке), первинне найменування якої було *amt* (амт), за аналогією з датським зразком, запозиченим у німців. Новела введена законом "Про зміну найменувань частин країни" від 14 серпня 1918 р. Закон встановив адміністративний поділ країни на 19 губерній і 6 єпископств (з поправками 1968 р.). Найменша територіальна одиниця у Норвегії - комуна - це вже округ, створений для місцевого самоврядування. Кордони комун регулюються законом про зміну в комунальному розмежуванні (*lov om endring i kommunal inndeling*) від 21 грудня 1956 р. Зміни в кордонах комун встановлюються королем з урахуванням думки комунального і губерньського правління (§ I), але якщо вони заперечують, то рішення приймається Стортингом. Важливо також відзначити, що основою розмежування слугує принцип економічної доцільності (§ 3 закону) - комуна є основним фінансово-податковим округом у Норвегії. Крім того, комунальний і губерньський поділ країни має значення для організації виборів до представницьких органів влади. Історія місцевого врядування в Норвегії налічує не одне століття. Вперше країна була поділена на спеціальні округи - амти на чолі з амтманом (губернатором) ще в 1660 р. Інструкція, видана губернаторам-амтманам в 1685 р., розглядала їх як сполучну ланку між центральною владою і місцевостями. Багато в чому це положення протрималося в Норвегії до 1992 р., до широкої комунальної реформи, відповідно до якої губернатор (фюлькесман) перетворився на місцевого чиновника, наділеного певними повноваженнями реєстраційного характеру: він реєструє релігійні об'єднання, розглядає заяви щодо натуралізації, видає свідоцтва про усиновлення та здійснює інші акти цивільного стану. Апарат влади, який перебував раніше під його началом, цілком перейшов тепер у розпорядження виконавчих органів влади комун і губерній.

Самі комуни ведуть свою історію з 1837 р., коли під комуною стали розуміти особливий орган, який може бути самостійним суб'єктом права, маючи при цьому обрані населенням органи управління, наділені правом приймати рішення. Спочатку комуни в

містах і сільській місцевості (*by-og herredskommuner*) називалися *primserkommuner* (первинними комунами), що було пов'язано з неможливістю для населення прямо обирати своїх представників до органів влади губернії, остання являла собою вторинні комуни - *sekundaerkommuner*, одна така комуна на одну губернію, органи влади якої формувалися шляхом непрямих виборів. Досить довго паралельно із суто земськими установами існували спеціалізовані комунальні общини: *skolekommuner* (навчальні округи), *brannkommuner* (пожежні округи), *havnedistrikter* (портові комуни) тощо. На сьогодні одноосібно в загальному ряду комунального управління стоїть тільки міська комуна столиці м. Осло.

2.2. Управління на рівні адміністративно-територіальних одиниць

Місцеве врядування і самоврядування розглядаються сучасним законодавством Норвегії як одне ціле стосовно комун і губернських комун (останні - суть спільність усіх комун у межах однієї губернії), § 3 закону про комуни і фюлкес-комуни 1992 р. Крім того, похідний характер комун, їх залежність від держави полягає в тому, що тільки держава може прийняти рішення про заснування нової або розмежування старих комун. Рішення про розмежування комун приймається королем (урядом, а ще точніше - департаментом з комунальних питань). При цьому він може вислухати міркування як самих комун в особі їх органів, так і губернських органів влади. У разі виникнення сильних розбіжностей рішення приймає Стортинг (§ 1 закону про розмежування комун від 21 грудня 1956 р.; див. п. 3 § 3 комунального закону). Підставою ж для формування комун і встановлення їх кордонів є економічна доцільність (§ 2). Комуна має право власності на всі об'єкти, що відносяться законом до комунальної власності: шляхів сполучень, доріг та споруд, які слугують комунальним потребам. Зокрема, на їх утримання збираються комунальні податки. У комунальній власності можуть перебувати й всі інші об'єкти, не віднесені до відання держави. Рішення про позначення кордонів комун ухвалюється департаментом, робиться це для того, щоб точно знати, на кому лежить обов'язок з утримання об'єктів власності на території комуни (§ 15). Порядок організації та обсяг компетенції комун і

фюлкес-комун визначені нині новим законом, який замінив два колишніх закони: для комун - 1954 р., а для губерній - 1961 р.

У цілому законом комунам надано сьогодні набагато більше повноважень і самостійності, ніж це було раніше. Остання межа отримала в Норвегії назву "комунального парламентаризму". Вищим органом влади в комунах є комунальне правління (*kommunestyret*), а в губерніях - губернські збори (*fylkestinget*). Члени цих представницьких органів обираються відповідно до закону про вибори від 1 березня 1985 р. одночасно із загальнонаціональними виборами в Стортинг терміном на чотири роки. Комунальний закон (§ 7) при цьому встановлює кількість депутатів у представницькі органи влади за такими критеріями:

Для комун:

- до 5 тис. жителів - 11 членів;
- від 5 тис. до 10 тис. - 19 членів;
- від 10 тис. до 50 тис. - 27 членів;
- від 50 тис. до 100 тис. - 35 членів;
- більше 100 тис. - 43 члени.

Для губерній:

- більше 150 тис. - 13 членів;
- від 150 тис. до 200 тис. - 27 членів;
- від 200 тис. до 300 тис. - 35 членів;
- більше 300 тис. - 43 члени.

Представницькі органи влади комуни обирають на постійній основі на весь термін своїх повноважень, президію - з певною кількістю членів, губерній - комітет (§ 8). Основне завдання президії - попереднє обговорення економічного плану розвитку, річного бюджету і податкових постанов, право обговорення яких делеговано їм Стортингом. Органи місцевого врядування та самоврядування також можуть бути наділені спеціальною компетенцією з окремих питань. Серед членів своєї президії комунальне правління на постійній основі обирає голову (*ordfører*) та заступника (*varaordfører*). Губернські збори обирають голову і заступника голови свого комітету не серед членів комітету, а серед самих членів зборів, такий самий, до речі, порядок передбачений і для комун, в яких запроваджено комунальний парламентаризм. Голови керують роботою як самих представницьких органів, так і їх президій. За деякими категоріями справ голова і його заступник можуть приймати самостійні рішення, отримавши на це повноваження від своїх представницьких органів (п. 5 § 9). Для кращої організації роботи

з виконання рішень, прийнятих представницькими органами, може бути обрано спеціальний комітет, якому делегується право ухвалення самостійних рішень, можуть створюватися й інші спеціальні комітети для попереднього обговорення питань, які розглядаються згодом правлінням або зборами. Керівництво комунальних і губерньських підприємств призначається також представницькими органами. Можуть також призначатися особливі органи управління для дрібних територіальних підрозділів комун.

Згідно з положеннями § 13 закону виконавчі органи комун і губерній можуть наділятися особливими повноваженнями для вирішення нагальних справ за надзвичайних обставин (*hastesaker*). Для організації роботи в комунах і губерніях створюється особлива адміністрація на чолі з її керівником (*administrasjonsjef*) - це начальник всієї комунальної і губерньської бюрократії, який стежить за порядком, складанням і виконанням рішень, прийнятих відповідними представницькими органами. Він також стежить за своєчасним заміщенням вакансій серед персоналу органів управління комун і фюлкес-комун. Багато в чому у своїх руках начальник адміністрації поєднує функції керуючого канцелярії та начальника відділу кадрів. Однак безпосередньо керівництво всіма службовцями органів управління комун і фюлкес-комун здійснює адміністративний комітет (*administrasjonsutvalget*), п. 1 § 25 у зв'язку з цим говорить: "У кожній комуні і фюлкес-комуні створюється один або кілька рад із представників сторін - адміністративний комітет - для обговорення справ, які стосуються відносин між комунами або фюлкес-комунами як роботодавця і зайнятих, оскільки сторони погодилися не вирішувати питання в інший спосіб". У комунальному господарстві, потрібно зазначити, зайнята досить велика кількість робочої сили країни. Закон встановлює своєрідну дуалістичну систему управління у губерніях і комунах за парламентським принципом. Рішення про перехід до такого порядку управління ухвалює сама комуна або губернія більшістю у 2/3 від депутатів їх представницьких органів, п. 1 § 18. При позитивному рішенні в комунах і губерніях утворюється спеціальна рада: рада комуни і фюльке, відповідно, яка є вищою адміністративною інстанцією на своїй території. Останнє означає, що вищеназвані органи наділяються також повноваженнями начальника адміністрації комуни або фюлкес-комуни. Члени ради обираються представницьким органом, так само як обираються голови рад та їх заступники. Вибори при цьому відбуваються на пропорційній осно-

ві. У відставку члени ради йдуть за рішенням представницького органу (вотум недовіри), втім відставка може бути здійснена і за їх власним бажанням. Розподіл обов'язків між членами ради відбувається за рішенням самого представницького органу, при цьому можуть бути прийняті рішення і про наділення членів ради особливими повноваженнями щодо прийняття самостійних рішень.

Загалом комунальна або губерньська рада являє собою зменшену копію Державної ради з дуже урізаними повноваженнями у виконавчій сфері, останнє слово завжди залишається за представницьким органом: правлінням або зборами. Держава, проте, продовжує зберігати за собою прерогативу з контролю за органами місцевого самоврядування. Істотні зміни відбулися у формі контролю за комунами. Раніше, до 1992 р., контроль здійснювався губернатором: § 60 комунального закону від 12 жовтня 1954 р. наділяв губернатора правом оголошувати рішення комунального правління незаконними і позбавляти їх сили. Зараз контроль має дві організаційні форми: (1) самих органів влади комун чи губерній і (2) самої держави. Держава здійснює контроль в особі комунального департаменту, який може скасовувати рішення цих органів на підставі допущеної помилки при прийнятті рішення; постанова про скасування також може бути прийнята за власною ініціативою в порядку загального нагляду за законністю, п. 5 § 59. Департамент може попередньо затребувати додаткову інформацію у справі. Внутрішній контроль, або контроль, здійснюваний самими комунальними чи губерньськими органами, проводиться за ініціативою не менш ніж трьох членів комунального правління або губерньського зібрання. Свою заяву ці особи подають до департаменту, який вже і здійснює заходи щодо перевірки законності рішень. Але зазвичай внутрішній контроль здійснюється самими органами представницької влади комун і губерній в особі своєї контрольної комісії (*kontrollutvalg*), п. 2 § 60; іншим контролюючим органом є ревізор комун чи губернії, який призначається правлінням або зборами, п. 5 § 60. Результати своєї ревізії ревізор доповідає контрольному комітету. Доповідь ревізора із зауваженнями контрольної комісії подається на розгляд комунального правління або губерньського зібрання, які і приймають рішення щодо нього.

Коло компетенції норвезьких органів місцевого врядування та самоврядування загалом традиційне для будь-якого управління такого рівня. Серед іншого до компетенції місцевих органів влади та самоврядування входять турбота про підтримку загального по-

рядку (в цьому контексті комунальні органи влади можуть видавати обов'язкові постанови для поліцейських приставів), вживання заходів щодо санітарної безпеки, соціального забезпечення, охорони сім'ї і дитинства, шкільної освіти. Усі ці галузі регулюються в Норвегії окремими законами, виконання яких делеговано багато в чому комунам, губерніям і їх органам [4].

3. Функції держави і державне управління

Норвегія - конституційна монархія. Король здійснює зв'язок між трьома гілками влади. Монархія спадкова, і з 1990 р. трон переходить до старшого сина або дочки, хоча принцеса Мерта-Луїза стала винятком із цього правила. Офіційно король здійснює всі політичні призначення, присутній на всіх церемоніях і веде (разом із наслідним принцом) формальні щотижневі засідання Державної ради (уряду). Виконавча влада належить Прем'єр-міністру, що діє від імені короля. Кабінет міністрів складається з Прем'єр-міністра і 17 міністрів, які очолюють відповідні департаменти. Уряд несе колективну відповідальність за проведену політику, хоча кожен міністр має право публічно висловлювати незгоду з того чи іншого питання. Члени Кабінету міністрів затверджуються партією більшості або коаліцією в парламенті - Стортингу. Вони можуть брати участь у парламентських дебатах, але не мають права голосу. Пости державних службовців надаються після проходження конкурсних іспитів [5].

Конституція Королівства Норвегія (норв. *Kongeriket Norges Grunnlov*) - основний закон Норвегії.

Розроблена установчими зборами в м. Ейдсволлі. Прийнята ними ж 17 травня 1814 р. Перша і єдина конституція Норвегії надихнута ідеями Французької революції і пов'язана з проголошенням незалежності від Данії. У листопаді того ж 1814 р. після короткої шведсько-норвезької війни Норвегія була вимушена на 91 рік вступити в унію з Швецією, проте дія конституції не була припинена, шведський король лише зажадав внести до неї положення про створення унії.

Конституція визначала Норвегію незалежною державою, найвищим представницьким органом визнавався парламент - Стортинг (обирався прямими виборами, але з цензами - віковим, майновим, осідлості), що мав широкі права у сфері законодавства і

фінансів. Виконавча влада в галузі управління країною, оборони, зовнішньої політики, контролю над законодавством надавалася королю (але він не міг розпустити Стортинг і мав лише право відкладального вето). Вводилися свобода слова, друку, підприємництва, недоторканність особи тощо. Із змінами і доповненнями (у 1905 р., 1936 р., 1946 р. і ін.) ейдсволльська конституція діє в Норвегії понині. 17 травня в Норвегії відзначається як День незалежності.

Конституція складається з 112 статей, організованих у 5 частин. Вона є найстарішою конституцією Європи, що діє, тому відрізняється "конституційним консерватизмом" та, як і раніше, містить положення, що закріплюють значну владу за монархом, що вже давно не відповідає дійсності: король виконує лише представницькі функції, а приписані йому повноваження здійснює уряд. У тексті також збереглася низка анахронізмів. Наприклад, королю заборонено без дозволу парламенту залишати територію країни на термін більше шести місяців під загрозою втрати корони.

Функції конституційного контролю здійснює Верховний суд. Поправки вносяться до Стортингу (парламенту) в перші три сесії після виборів і приймаються після виборів наступним Стортингом двома третинами голосів. За час існування зміни вносилися до 2/3 статей конституції. Одне з найбільш примітних - виключення з тексту положення, що забороняє євреям в'їжджати на територію королівства (1851 р.) [6].

4. Законодавча влада в системі державного управління

Відповідно до ст. 49 Конституції Норвегії "Народ здійснює законодавчу владу через Стортинг, який складається з двох палат: Лагтинг і Одельстинг" [7].

4.1. Склад і структура парламенту, повноваження та форми роботи

Стортинг (норв. *Stortinget*, "Великі збори") - парламент Норвегії.

Місцезнаходженням Стортингу є столиця Норвегії - Осло. Кількість депутатів, обраних у норвезький парламент, становить

169 осіб, 150 з яких обираються за партійними списками від провінцій (фюльке), а решта 19 отримують так звані "зрівнювальні" мандати.

Формально Стортинг складається з 2 палат, проте в 2007 р. було прийнято рішення, що після виборів 2009 р. Стортинг стане однопалатним. Очолює Стортинг президент Стортингу. На сьогодні це Торбьорн Ягланд. Крім нього в президію парламенту входять віце-президент Стортингу, президент і віце-президент Одельстингу, і президент та віце-президент Лагтингу. Місця в президії розподіляються пропорційно, згідно з представленими в Стортингу партіями. Засідають депутати у пленарному залі не фракційно, а групами від провінцій.

Основними завданнями Стортингу є:

- п ухвалення законів;
- п прийняття бюджету;
- п контроль над роботою уряду.

169 депутатів стортингу на цей час входять у 7 партійних фракцій. Кожна фракція має свого голову, офіційного представника і правління. Члени фракційних правлінь автоматично є також членами парламентських комісій із закордонних справ і конституційного права.

У Стортингу працюють 13 комісій. Кожен депутат парламенту бере участь у роботі певної комісії. У комісіях пропорційно представлені як партії, так і провінції країни. Відповідно до законодавства в кожен комісію має входити хоча б 1 депутат Лагтингу.

У комісії входять від 11 до 20 депутатів, після її створення члени обирають голову, офіційного представника і секретаря. Засідання комісій проходять у відкритому режимі. Комісії також мають право запрошувати на свої засідання представників уряду, будь-яких організацій і приватних осіб, якщо це потрібно для кращого висвітлення розглядуваного питання.

У Стортингу не існує такого поняття, як "імперативний мандат". Кожен депутат користується правом особистої недоторканості. На 2002 р. річна зарплата депутата Стортингу становила приблизно 70 тис. євро. Депутати не мають права добровільно повернути свої мандати. Виняток робиться лише для випадків, коли депутат парламенту призначається міністром.

Історія

Стортинг походить від ранньосередньовічних норвезьких тинг, зборів представників норвезьких родів, на яких обиралися

королі, засуджувалися злочинці, укладалися договори і залагоджувалися суперечки.

У сучасному вигляді Стортинг існує з 1814 р., коли 17 травня була прийнята норвезька конституція. Стортинг засідав весь час і за часів шведсько-норвезької унії 1814-1905 рр.

Політичні партії

У 2005 р. у Стортингу були представлені 7 партій:

Робоча партія (соціал-демократи) - 61 депутат;

партія Прогресу (праві ліберали) - 38 депутатів;

партія Хейре (консерватори) - 23 депутати;

Соціалістична ліва (ліві соціалісти) - 15 депутатів;

Християнська народна партія - 11 депутатів;

партія Центру (селянська) - 11 депутатів;

Венстре (ліві ліберали) - 10 депутатів.

13 вересня 2009 р. відбулися чергові вибори в Стортинг [8].

5. Виконавча влада в системі державного управління

Виконавча влада належить королю, якого призначає уряд (Державна рада) на чолі з Прем'єр-міністром (з жовтня 2005 р. - Ш.Столтенберг; НРП). Уряд складається з Прем'єр-міністра (ним зазвичай стає лідер партії парламентської більшості) і не менш ніж 7 міністрів, які призначаються і звільняються королем. Компетенція уряду досить широка.

Нині в руках цього органу зосереджена переважна частина питань державного управління. Уряд має також деякі повноваження в галузі законодавства: він готує більшість законопроектів. Уряд здійснює покладені на нього функції через департаменти, очолювані міністрами. Перелік департаментів законодавчо не встановлений, але їх порівняно небагато (10-20). Уряд відповідальний перед парламентом.

Слід відзначити, що починаючи з середини 80-х рр. частка жінок у парламенті Норвегії становить більше 40%. Жінки очолюють найбільші партії (наприклад Християнську народну, Соціалістичну ліву). У 1993 р. у Норвегії вперше посаду єпископа обійняла жінка [9].

5.1. Роль виконавчої влади та її органів

Уряд Норвегії здійснює функції виконавчої влади, якими є винесення законопроектів і проектів бюджету на обговорення в Стортинг (Норвезький національний парламент) і реалізація рішень Стортингу через діяльність міністерств. Уряд формується Стортингом та очолюється Прем'єр-міністром. Формально король доручає лідируючій партії формування уряду або працездатної коаліції.

Урядові рішення формально приймаються королем на Державній раді (при схваленні як королем, так і Державною радою) кожну п'ятницю. Усі королівські декрети повинні бути підписані королем, а також завірені підписом Прем'єр-міністра.

Але у норвезького уряду, особливо у глави Кабінету міністрів, набагато менше повноважень (як формально, так і практично), ніж в інших західних країнах. Згідно з традицією Прем'єр-міністр, міністр закордонних справ і міністр фінансів є найвищими чинами в уряді.

Зі збільшенням кількості державних завдань функції законодавчої влади все частіше виконувалися урядом і далі, за ланцюжком, окремими міністерствами. Кожен міністр є політичним главою свого відомства. Найтісніше з міністрами взаємодіють призначені Держсекретарі, чия посада схожа з посадою заступника міністра і політичного радника [10].

5.2. Глава держави і державне управління

Виконавчою владою наділені король або королева, якщо вона успадкувала корону відповідно до пунктів ст. 6 або ст. 7 або ст. 48 конституції Норвегії. Королева має всі права і обов'язки, якими відповідно до конституції та законів держави має король.

Король повинен завжди сповідувати євангельсько-лютеранську релігію, підтримувати і захищати її.

Особа короля священна, і він не може бути засуджений або обвинувачений. Король відповідальний перед Радою.

Граничний вік короля встановлюється законом.

При досягненні зазначеного віку він повинен публічно скласти повноваження.

Король повинен залишатися на території Королівства і не може без згоди Стортингу перебувати поза його межами понад 6 місяців поспіль. В іншому випадку він позбавляється права на корону.

Король не може приймати іншу корону чи уряд без згоди Стортингу, для чого потрібно дві третини голосів його складу.

Король самостійно обирає Державну раду з норвезьких підданих, наділених правом голосу. Ця Рада має складатися з Прем'єр-міністра і принаймні семи інших членів.

Більше половини членів Державної ради повинні сповідувати офіційну релігію держави.

Король розподіляє обов'язки серед членів Державної ради на свій розсуд. За непередбачуваних обставин крім звичайних членів Державної ради король може призначити будь-якого іншого норвезького підданого, крім членів Стортингу, засідати в Державній раді.

Чоловік і дружина, батьки і діти або два представники роду одного і того самого покоління не можуть одночасно засідати в Державній раді.

Під час своїх поїздок у межах Королівства король може делегувати управління Королівством Державній раді. Державна рада керує від імені короля і на його користь. Державна рада має неухильно дотримуватися положень чинної конституції, так само як і спеціальних вказівок короля, які той має право давати на підтримку конституції.

Рішення Державної ради приймаються більшістю голосів. У разі рівної кількості голосів Прем'єр-міністр або за його відсутності - найголовніший член Державної ради серед присутніх володіє двома голосами.

Державна рада представляє звіт королю про прийняті рішення.

Для надання сприяння членам Державної ради король має право призначити Державного секретаря, повноваження якого лежать поза компетенцією Державної ради. Кожен Державний секретар зобов'язаний діяти на користь і за вказівкою того члена Державної ради, до якого він прикріплений.

Король здійснює нагляд за всіма громадськими церковними службами та богослужіннями, усіма зборами і сходами, що стосуються питань релігії, і гарантує, що всі громадські викладачі релігії слідують запропонованим їм нормам.

Король має право видавати і скасовувати ордонанси щодо питань комерції, митних тарифів, усього економічного сектору і

поліції; це, проте, не повинно суперечити конституції або законам, прийнятим Стортингом. Такі ордонанси мають тимчасовий характер аж до наступних зборів Стортингу.

Король після консультацій з Державною радою робить призначення на всі вищі цивільні, духовні і військові посади. До призначення такі особи повинні скласти присягу, або, якщо відповідно до закону вони звільнені від цього, - урочисто оголосити про покору і відданість конституції і королю. Вищі посадові особи, які не є норвежцями за національністю, можуть бути згідно із законом звільнені від цього обов'язку. Королівські принци не можуть займати вищі цивільні посади.

Прем'єр-міністр та інші члени Державної ради, а також Державний секретар можуть бути звільнені королем без яких-небудь судових рішень у разі, якщо король почув думку Державної ради з цього приводу. Таке саме правило застосовується і до вищих цивільних посадових осіб уряду або дипломатичних і консульських служб, осіб, які обіймали найвищі духовні посади, командуючих полками або іншими військовими формуваннями, командирів фортів і військових кораблів. Питання про надання пенсій звільненим за цим правилом особам вирішується найближчим засіданням Стортингу. До цього часу вони продовжують отримувати платню в розмірі 2/3 від їх попередньої заробітної плати.

Повноваження інших посадових осіб за поданням короля можуть бути лише призупинені. У цьому випадку питання про їх винуватість має бути без зволікання розглянуте судом.

Усі посадові особи без попереднього рішення суду звільняються зі своєї посади з досягненням встановленого законом віку.

Король є Верховним головнокомандувачем сухопутних і морських військових сил Королівства. Чисельність військових сил Королівства не може бути збільшена або скорочена без згоди Стортингу. Стортинг дає згоду на використання військових сил Королівства за межами Норвегії, а також на залучення іноземних військових сил на території Королівства, за винятком випадків, коли таке залучення направлене на відбиття нападу на країну.

Король має право скликати військо для участі у військових діях із захисту Королівства. Королю також належить право укладати мир, укладати і денонсувати угоди, призначати і відкликати глав дипломатичних місій.

Угоди з особливо важливих питань і у всіх випадках, у справах для яких згідно з конституцією необхідно прийняття нового

закону або рішення Стортингу, набувають чинності після схвалення Стортингом.

Усі члени Державної ради зобов'язані відвідувати її засідання. Рішення Державної ради може бути прийняте не менш ніж половиною його членів.

Член Державної ради, який не сповідує офіційну релігію, не може брати участі в засіданнях з питань щодо державної церкви.

Пропозиції щодо призначення на вищі пости міністерств (і з інших важливих питань) повинні бути представлені до Державної ради тим її членом, який представляє дане міністерство. Рішення з питань, що належать до відання військового командування (в рамках, визначених королем), можуть не обговорюватися в Державній раді.

Якщо член Державної ради законно усунений від участі в засіданнях і представлення питань свого відомства (міністерства), король має право для цих цілей тимчасово призначити іншу особу.

Якщо від участі в засіданнях усунена половина членів Державної ради, недостатня їх кількість має призначатися для роботи в Державній раді на тимчасовій основі.

На всіх засіданнях Державної ради ведеться протокол. Відомості з дипломатичних і військових питань, які Державна рада вважатиме секретними, вносяться в спеціальний протокол.

Кожен член Державної ради має право вільно і відкрито висловлювати свою думку, яку король зобов'язаний вислухати. Однак королю належить право ухвалювати рішення на власний розсуд.

Кожен член Державної ради, який вважає, що рішення короля суперечать формі правління чи законам Королівства або ж завдає шкоди Королівству, зобов'язаний скласти протест проти такого рішення і вимагати внесення його особливої думки до протоколу засідання. Якщо особа не скористалася цим правом, вважається, що вона було згодна з королем. У цьому випадку вона відповідає за наступні рішення і може бути притягнута Одельстингом до відповідальності перед Судом імпічменту.

Усі прийняті королем рішення для набуття чинності вимагають підпису. Рішення з питань військового командування повинні бути підписані особою, яка представила питання. Інші рішення підписуються Прем'єр-міністром, або, в разі його відсутності, - іншим вищим членом Державної ради.

Рішення, прийняті урядом під час відсутності короля, повинні бути підписані від його імені в Державній раді.

Король має робити розпорядження щодо титулів для тих осіб, які вправі успадкувати корону.

У тому випадку, якщо король перебуває поза межами Королівства (за винятком випадків, коли він виконує обов'язки Верховного Головнокомандуючого) або хворий і не може відвідувати засідання уряду, спадкоємець, наділений правом на Трон, має керувати урядом як тимчасовий виконавець королівських повноважень. Для здійснення цього права спадкоємець має досягти повноліття. В інших випадках Королівством керує Державна рада.

У разі, якщо королівська лінія перервалася і не існує жодного спадкоємця Трону, новий король або королева обирається Стортингом. До цього часу виконавча влада здійснюється відповідно до ст. 40 конституції [11].

5.3. Уряд і державне управління

Прем'єр-міністр Норвегії, державний міністр Норвегії - глава уряду в Норвегії, який здійснює виконавчу владу. Призначається королем, звичайно будучи лідером партії, яка має найбільшу фракцію в Стортингу [12].

Положення Прем'єр-міністра, голови уряду Норвегії, асигноване члену парламенту, який може отримати підтримку парламентської більшості, зазвичай це чинний лідер найбільшої політичної партії або який має більшу підтримку коаліції сторін. Проте Норвегією часто керували уряди меншості. Прем'єр-міністра призначає кабінет, який традиційно складається з членів тієї ж самої політичної партії в Стортингу, якому вони звітують, і як такий формує виконавчий уряд і здійснює владу, яка надається їм конституцією. Щоб сформувати уряд, більшість кабінету повинна належати церкві Норвегії. Сьогодні це принаймні 10 з 17 міністерств. Це розпалило тривалі дебати щодо розділення церкви і держави. Чинний Прем'єр-міністр - Йенс Столтенберг, лідер Трудової партії [13].

Уряд несе колективну відповідальність за проведену політику, хоча кожен міністр має право публічно висловлювати незгоду з того чи іншого питання. Члени Кабінету міністрів затверджуються партією більшості або коаліцією в парламенті - Стортингу. Вони можуть брати участь у парламентських дебатах, але не мають права голосу. Пости державних службовців надаються після проходження конкурсних іспитів [14].

5.4. Міністерства (відомства)

Міністерства функціонують за принципом суворої ієрархії. На адміністративному рівні начальником є генеральний секретар, за ним, на рівні департаменту, генеральний директор (*ekspeditionsjef*), далі, на рівні відділу, помічник генерального директора (*avdelingsdirektør*), далі, на рівні відділу, слідує заступник помічника генерального директора (*underdirektør*), потім - начальник відділу (*byråsjef*) і, відповідно, цивільні служби, де присутні посади радників, виконавчих начальників і духовних осіб.

З 1 січня 2010 р. змінилася структура міністерств, з'явилися три нових: Міністерство праці, Міністерство у справах дітей, рівноправності і соціальної включеності і Міністерство оновлення та у справах церкви.

Нове Міністерство праці складається з існуючого Міністерства праці та соціальної включеності, за винятком департаменту у справах мігрантів, який переходить у відання Міністерства юстиції і поліції, департаменту інтеграції та різноманіття, який переводиться в нове Міністерство у справах дітей, рівноправності і соціальної включеності, і департаменту політики щодо саамів і національних меншин, який переводиться в нове Міністерство у справах адміністрації, реформи та у справах церкви.

Склад уряду:

Прем'єр-міністр - Йенс Столтенберг, Трудова партія;
Міністерство фінансів - Сигбьорн Йонсен, Трудова партія;
Міністерство праці - Ханне Бьюрстрьом, Трудова партія;
Міністерство у справах адміністрації, реформи та у справах церкви - Рігмур Осруд, Трудова партія;
Міністерство закордонних справ - Юнас Гар Стьоре, Трудова партія;
Міністерство юстиції і поліції - Кнут Стурбергет;
Міністерство торгівлі і промисловості - Тронд Гіске, Трудова партія;
Міністерство культури - Аннікен Хютфельт, Трудова партія;
Міністерство оборони - Греете Фарему, Трудова партія;
Міністерство охорони здоров'я - Анне-Грете Стрьом-Ерихсен, Трудова партія;
Міністерство координації діяльності Карл Ерік Шьот-Педерсен, Трудова партія;

Міністерство риболовства і у справах прибережних зон - Лісбет Берг-Хансен, Трудова партія;
Міністерство транспорту і зв'язку - Магнхільд Мельтвейт Клеппа, Партія центру;
Міністерство продовольства і сільського господарства - Ларс Педер Брекк, Партія центру;
Міністерство місцевого врядування і регіонального розвитку - Лів Сігне Наварсете, Партія центру;
Міністерство нафти і енергетики - Тер'є Піс-Юхансен, Партія центру;
Міністерство знань - Крістін Халворсен, Соціалістична ліва партія;
Міністерство освіти і науки - Тора Осланд, Соціалістична ліва партія;
Міністерство з охорони середовища - Ерік Сульхейм, Соціалістична ліва партія;
Міністерство у справах дітей, рівноправності і соціальної включеності - Еудюн Лісбаккен, Соціалістична ліва партія [15; 16].

6. Судова влада в системі державного управління

Систему загальних судів у Норвегії очолює заснований у XVII ст. Верховний суд, який складається з голови (за традицією він називається юстиціарієм) і 17 суддів, які входять в одну з двох палат. Він розглядає як остання інстанція скарги на рішення і вироки судів нижчого рівня в цивільних (у колегіях з трьох суддів) і кримінальних (у колегіях з п'яти суддів) справах. При цьому під час розгляду цивільної справи Верховний суд може розглядати всі фактичні і юридичні його аспекти, а кримінальної - лише питання, пов'язані із застосуванням права, характером покарання та процесуальним порушенням, допущеним у судах нижчого рівня.

Оскільки Верховний суд не заслуховує усних пояснень і свідчень сторін або свідків, він, як правило, уникає оцінки фактичних обставин справи інакше, ніж це було зроблено судами нижчого рівня.

6.1. Судові органи

У складі Верховного суду функціонує Спеціальний контрольний апеляційний комітет (у складі трьох суддів, які признача-

ються головою Верховного суду). Він попередньо розглядає всі скарги на рішення судів нижчого рівня і володіє широкими повноваженнями. Комітет має право не допустити до розгляду у Верховному суді скарг явно необґрунтованих або з сумою позову нижче 12 тис. крон, якщо не знайде підстав зробити виняток. Він може також відхилити скарги у цивільних справах, керуючись деякими іншими міркуваннями. Водночас за певних обставин комітет може дозволити, щоб скарга на рішення окружного або міського суду в цивільній справі була спрямована, оминаючи інші інстанції, безпосередньо до Верховного суду. У кримінальних справах комітет має право самостійно скасувати винесений судом нижчого рівня вирок або змінити його на користь засудженого.

Суди провінцій діють у п'яти найбільших містах країни - Осло, Скіне, Бергені, Тронхеймі і Тромсе. Вони виконують функції апеляційної інстанції у цивільних і кримінальних справах, а також суду першої інстанції за певною категорією кримінальних справ. Суди провінцій у колегіях з трьох суддів розглядають скарги на рішення у цивільних справах, винесених окружними та міськими судами, якщо сума позову становить не менше 2 тис. крон. За клопотанням однієї зі сторін або за рішенням самого суду до його складу можуть бути додатково включені двоє або четверо непрофесійних суддів. Для розгляду справ, пов'язаних з торгівлею та мореплаванням, до засідань суду можуть залучатися непрофесійні судді, які володіють спеціальними знаннями.

Вироки у кримінальних справах, винесені міськими чи окружними судами, можуть бути оскаржені в суді провінції тільки з питання про визнання підсудного винним і підлягають новому розгляду по суті. У першій інстанції суд провінції розглядає кримінальні справи про злочини, з яких загрожує покарання суворіше, ніж п'ять років позбавлення волі, а також може розглянути справу про менш тяжкий злочин, якщо про це клопочуть органи обвинувачення. Кримінальні справи розглядаються трьома професійними суддями і окремим журі з 10 присяжних (для винесення вердикту про винуватість потрібні голоси не менше 7 присяжних).

Окружні та міські суди (їх близько 100 у країні) є центральною ланкою судової системи, вони розглядають основну масу цивільних і кримінальних справ. Цим судам підсудні по першій інстанції всі цивільні справи, крім тих, що перебувають у компетенції деяких спеціальних судів. Справи в них розглядає суддя, як правило, одноосібно або на вимогу сторін спільно з двома непро-

фесійними суддями, які користуються однаковими з ним правами (такий склад суду обов'язковий при розгляді суперечок, пов'язаних з мореплаванням і нерухомістю). У деяких випадках для розгляду складних цивільних справ за рішенням суду провінції утворюється колегія з трьох професійних суддів. Прийнята в Норвегії судова процедура вимагає, щоб перед зверненням до суду, в усякому разі з більшості цивільних справ, була зроблена спроба примирення сторін шляхом розгляду справи в погоджувальній раді (з трьох членів), що утворюється при кожному муніципалітеті (члени цих рад, які обираються на чотири роки, як правило, не юристи). Угода, досягнута в результаті такого попереднього розгляду, набуває чинності судового рішення, але за деяких обставин може бути оскаржена в суді. Проте позови, звернені до держави чи муніципальної влади, суперечки про майно подружжя, справи про встановлення батьківства, з питань патентів і деякі інші розгляду в погоджувальній раді не підлягають.

Окружні та міські суди розглядають у першій інстанції всі кримінальні справи, за винятком тих, що входять до компетенції суду провінції. Вони розбирають справи про всі крадіжки, шахрайство та інші майнові злочини, а також про правопорушення неповнолітніх у віці до 18 років. Кримінальні справи розглядаються колегією у складі одного професійного і двох непрофесійних суддів. Одноосібно судді вирішують питання про віддання до суду, а також розбирають справи про проступки.

Поряд із загальними судами в Норвегії є спеціальні суди, які функціонують в різних областях. До їх числа входять суди з питань публічного управління майном із досить своєрідною ієрархією суддів, що розглядають справи про управління майном подружжя, що розлучається, померлих, банкрутів та ін. Цивільні і кримінальні справи з питань, пов'язаних з рибальством, підлягають розгляду у створених з цією метою спеціальних судах. Є суди у справах про опіку, суди у житлових справах, де розглядаються спори про оренду будинків або квартир, та ін. Як правило, всі ці суди складаються з одного професійного і двох непрофесійних суддів, а їх рішення можуть бути оскаржені в судах провінцій або у Верховному суді.

Відповідно до Закону про трудові спори 1927 р. був створений суд із трудових справ, який виступає як апеляційна інстанція, яка працює зі скаргами на рішення щодо трудових спорів, винесених окружними та міськими судами. Його рішення, у свою чергу,

можуть бути оскаржені до Верховного суду. Разом із професійними судьями до його складу призначаються представники об'єднань підприємців та профспілок. У 1952 р. у доповнення до нього в Осло був створений спеціальний суд із трудових конфліктів, покликаний попереджати страйки і бойоти (вони можуть відбутися лише після закінчення слухання справи в цьому суді). Цей суд формується на тих самих підставах, що і суд з трудових справ.

Особливе місце в системі судових установ Норвегії займає суд імпичменту, який розглядає як перша і єдина інстанція звинувачення у злочинних зловживаннях, висунені проти членів уряду, парламенту чи Верховного суду. До його складу входять 10 членів другої палати парламенту і п'ять членів Верховного суду. Скликається він з перервами іноді часом у кілька десятиліть.

Суди адміністративної юстиції в Норвегії відсутні, але судова практика виробила неписане правило, згідно з яким загальні суди можуть приймати до розгляду скарги на рішення будь-яких адміністративних органів, у тому числі уряду і корони. Лише деякі судові функції виконує Суд державного страхування, що приймає скарги на рішення відповідних державних органів.

З 1962 р. в Норвегії введено посаду омбудсмена, який обирається парламентом на чотири роки і покликаний розслідувати за скаргами громадян або за власною ініціативою всі випадки "несправедливості" стосовно громадян з боку центральної і місцевої влади або окремих цивільних службовців. Омбудсмен не має право скасовувати рішення адміністративних органів, однак на практиці його негативні висновки призводять до їх скасування.

Призначення на суддівські посади в загальні суди і в більшість спеціальних судів виконуються королем за поданням міністра юстиції довічно, але з обов'язковим виходом на пенсію після досягнення 70 років. Для заняття суддівської посади потрібні складання відповідних іспитів з юридичних дисциплін у системі цивільної служби, наявність певного досвіду роботи (адвоката, прокурора, судді нижчого суду) і досягнення 30-річного (Верховний суд) або 25-річного віку. На практиці середній вік вперше призначуваних на посаду судді за останні десятиліття становив 45 років, до Верховного суду - ще вище. Непрофесійні судді відбираються суддею для розгляду конкретної справи із загального списку осіб, які обираються з цією метою відповідною муніципальною радою кожні чотири роки.

6.2. Здійснення судової влади

Розслідування кримінальних справ проводиться, як правило, поліцією. Поліцейські начальники вправі обмежитися, якщо мова йде про проступок, за який загрожує штраф або позбавлення волі на строк до трьох місяців, офіційним "застереженням" або призначенням штрафу без передачі справи до суду. У цьому випадку обвинувачений може відмовитися від сплати штрафу і вимагати судового розгляду. Кримінальне переслідування в суді здійснюють за зазначеною категорією справ поліцейські службовці, з більш серйозних справ - окружні прокурори ("державні адвокати"), які володіють повноваженнями обмежитися "застереженням", призначенням штрафу або відстрочити пред'явлення обвинувачення при дотриманні особою певних умов. Окружні прокурори здійснюють нагляд за діяльністю поліції, вони мають право давати вказівки поліцейським органам і скасовувати їх постанови.

Розслідування найбільш складних кримінальних справ, особливо тих, де обвинуваченому загрожує довічне ув'язнення, а також підтримання обвинувачення за ними здійснюється генеральним прокурором ("генеральним адвокатом"). Він спостерігає також за діяльністю окружних прокурорів.

Виконувати обов'язки захисника в кримінальній справі або представника інтересів сторін у цивільному процесі можуть лише особи, які отримали дозвіл або права адвоката від Міністерства юстиції. Для цього треба мати юридичну освіту, скласти встановлені для цивільних службовців іспити, внести певне страхове забезпечення та ін. Для виступів у суді провінції і у Верховному суді необхідно виконання відповідно ще більш жорстких вимог: отримання дозволу міністра юстиції і звання спочатку "адвоката при суді провінції", а потім "адвоката при Верховному суді". Норвезькі процесуальні правила не вимагають, щоб у цивільних справах, навіть при розгляді справи у Верховному суді, сторони були обов'язково представлені адвокатами: вони мають право самі захищати свої інтереси. Судові витрати можуть бути покладені на сторону, яка програла, або кожній зі сторін пропонується оплатити свої витрати самостійно.

Обвинувачувані в кримінальних справах мають право на безкоштовну юридичну допомогу при звинуваченні у злочині, а

також якщо цього вимагають обставини конкретної справи, при звинуваченні в провині [17].

7. Здійснення контролю в системі державного управління

Парламент Норвегії здійснює нагляд за діяльністю державних адміністрацій. Для реалізації функції парламентського нагляду створюється Генеральна ревізійна комісія, яка підпорядковується парламенту. Вона здійснює контроль за витрачанням державних коштів відповідно до їх призначення. При формуванні системи контролю, визначенні повноважень органів контролю керуються конкретною потребою здійснення контролю у відповідній сфері [18].

Державна ревізійна комісія Норвегії (норв. *Riksrevisjonen*) є державним аудитором від уряду Норвегії і безпосередньо підпорядковується парламенту Норвегії. Вона відповідає за аудит, моніторинг і консультування усієї державної економічної діяльності, у тому числі фінансовий аудит, ефективність аудиту і корпоративне управління. Розташовану в м. Осло комісію очолює рада з п'яти генеральних аудиторів, які обираються на чотири роки. Положення комісії регулюється актом Генеральної ревізійної комісії від 1 червня 2005 р.

Генеральна комісія складається з колишніх політичних діячів. В її офісі працюють 460 співробітників, яких наймають серед економістів, юристів і соціологів [19].

8. Державна служба

Норвегія невелика унітарна, парламентська, багатопартійна держава. Приблизно 120 тис. державних службовців (у тому числі на регіональному та місцевому рівнях) є співробітниками управлінь (центральної установ), інші - звичайних органів державного управління, установ з розширеними повноваженнями й адміністративно-управлінських підприємств.

Норвезька державна служба має міцні демократичні традиції, відносно сильне почуття колективізму і егалітарні цінності, орієнтована на консенсус і має низький рівень внутрішнього кон-

флікту з добре розвинутою корпоративною домовленістю. Вона також є однією з держав у світі з найбільш повним і універсальним рівнем добробуту та великим державним сектором. Усі організації державної служби з юридичної точки зору є державними установами умовного міністерського спрямування і підлягає міністерському контролю. На відміну від державних підприємств, установи державної служби регулюються через державний бюджет, державний колективний договір про заробітну плату, державну пенсійну схему, Закон про свободу інформації та інші адміністративні закони.

Традиційно професійна кар'єра державних службовців обмежувалась роботою всередині одного міністерства або управління. Це змінилося в останні десятиліття. Якщо державний службовець залишає роботу в міністерстві, він, як правило, переходить до іншого міністерства. Тільки близько 10% керівних посад у центральній адміністрації історично заповнені кандидатами на посаду ззовні, які наймаються на роботу по горизонталі влади, більшість з них за сприянням із середини апарату.

Норвегія має децентралізовану систему набору, а політика найму є більш децентралізованою і контролюється на місцевому рівні адміністративним керівництвом.

Найважливішим чинником для найму на перше місце роботи у міністерства є наявність вищої освіти. Більшість нових працівників (85-90%) приходять відразу після закінчення університету або школи післядипломного навчання [20].

9. Система професійного навчання державних службовців

Норвезька освітня політика заснована на принципі загальних рівних прав на освіту для всіх членів суспільства незалежно від їх соціокультурної належності та місця проживання. Основним завданням навчальних закладів є не лише впровадження знань і прищеплення культурних навичок, але й задоволення суспільних потреб та забезпечення загального добробуту.

Викладання в норвезьких школах орієнтоване на індивідуальний розвиток здібностей і навичок учнів. Спеціальне навчання передбачено для людей із фізичними або розумовими вадами, а

також для тих, у кого внаслідок будь-яких обставин немає можливості відвідувати школу зі звичайним викладанням. У результаті зростання імміграції число учнів, що належать до мовної меншості, зростає.

Згідно з умовами, що висуваються норвезькою політикою освіти, особлива увага повинна приділятися потребам тих учнів, які належать до мовної меншості, щоб дати їм можливість отримати повну середню освіту, продовжити вищу і влаштуватися на роботу.

В обов'язки Стортингу та уряду входить визначення завдань і планування розподілу бюджетних коштів для освітнього сектору. Міністерство вищої освіти і науки - адміністративний орган, відповідальний за контроль системи освіти і реалізацію програм державної освітньої політики.

У Норвегії існує єдина шкільна система, заснована на загальному стандарті. Для контролю освітніх стандартів, встановлених урядом, був розроблений державний навчальний план.

У Норвегії обов'язкова освітня програма передбачає десятирічне навчання, тобто здобуття початкової, неповної середньої і повної середньої освіти. Завдання органів управління освітою - забезпечити доступність відповідної освіти для дітей, молоді та дорослих у всіх містах та регіонах. Місцеві органи влади несуть відповідальність за роботу початкових і неповних середніх шкіл, тоді як управління повними середніми школами здійснюється на регіональному рівні.

Система вищої освіти включає освітні програми, що проводяться в університетах та університетських інститутах. Право на проходження таких програм мають, як правило, ті, хто здобув повну середню освіту. За винятком не багатьох приватних ВНЗ, усі вищі навчальні заклади Норвегії є державними, хоча кожен ВНЗ є досить самостійним як щодо управління, так і стосовно навчання.

Державна освіта в Норвегії безкоштовна, включаючи повну середню освіту. Вартість навчання в державних ВНЗ зазвичай мінімальна. Державний позичковий фонд, заснований у 1947 р., надає студентські позики та стипендії на проживання тим, хто здобуває вищу освіту. Також можливе фінансування норвезьких студентів, бажаючих здобути повну або часткову освіту за кордоном.

Незалежні приватні школи забезпечують додаткову освіту. Директорат з проблем початкової та середньої освіти допускає створення подібних шкіл, якщо вони відповідають освітнім стан-

дартам. Академічні програми таких незалежних шкіл повинні відповідати вимогам, встановленим на основі відповідних правил. Надійні незалежні приватні школи можуть отримати державне фінансування [21].

Норвезька система освіти приділяє велике значення наданню людям можливості здобувати нові знання та вміння протягом усього життя, з тим щоб вони могли успішно виконувати свої обов'язки в суспільстві і не відставати від постійно мінливих вимог трудового життя. Вираз "навчання протягом усього життя" має на увазі установку, згідно з якою навчання - в різних формах і в різних сферах - відбувається на всіх етапах життєвого шляху, від народження до смерті.

У 1976 р. Норвегія стала першою у світі країною, яка прийняла закон про освіту для дорослих. Програми освіти для дорослих пропонуються як у рамках офіційної освітньої системи, так і низкою добровільних організацій. Пропонуються курси навчання в різних сферах, від організації відпочинку та розваг до освіти на рівні університетів та інститутів.

Сьогодні в Норвегії існує 19 офіційно визнаних асоціацій з освіти для дорослих. У них входять понад 400 членських організацій, у тому числі політичні партії, організації робочих і службовців, різні релігійні і гуманітарні організації та групи за інтересами. У 2004 р. курси, організовані асоціаціями з освіти для дорослих, відвідували 633 тис. осіб.

Запропоновані курси охоплюють широкий спектр дисциплін на всіх освітніх рівнях; близько 309 тис. осіб займалися за програмами на рівні старшої школи, а приблизно 38 тис. - за програмами на рівні університетської та інститутської освіти.

У Норвегії досить поширене заочне навчання. Щорічно від 20 до 30 тис. студентів закінчують курси навчання, що пропонуються 30 акредитованими незалежними інститутами заочного навчання.

Завдяки розширеному використанню комп'ютерних освітніх програм і гнучких програм Інтернет-навчання заочне навчання набуває важливого значення для задоволення в майбутньому потреб Норвегії в безперервній освіті та підвищенні кваліфікації на всіх рівнях [22].

Державне управління сьогодні викладається в основних університетах і в регіональних коледжах. Навчальні заклади пропонують програми державного управління через департамент або

інститут. У Норвегії не існує окремої школи чи факультету, які б спеціалізувалися в галузі державного управління. Програми з державного управління пропонують такі навчальні заклади:

- університет у м. Берген;
- університет у м. Осло;
- Норвезький університет наук і технологій (Тронхейм);
- університет у м. Тромсе;
- коледж Сонь О.Фьордан;
- агдер-коледж;
- коледж у м. Осло;
- норвезька школа менеджменту в м. Осло;
- коледж у північному Тренделазі;
- Хендмарк-коледж;
- Фіннмарк-коледж.

Державне управління як дисципліна є відносно молодою в Норвегії і не розробила свою власну теорію. Ця дисципліна значною мірою перебуває під впливом "старших" дисциплін, таких як соціологія і політологія. Його відмітною особливістю є поєднання політики й теорії організації та її емпіричної орієнтації. Державне управління в Норвегії не є нормативним предметом. Ця дисципліна не представляє найкращий спосіб організації або вирішення проблем. Курси проводяться не як дисципліни, курси або практично орієнтовані курси, а як більш-менш міждисциплінарні вправи в аналізі й застосуванні різних інструментів і перспектив у галузі політики, установ або програм. Державне управління в університетах Осло, Тронхейм і Тромсе є інтегрованою частиною програм політичних наук на рівні абітурієнтів і випускників. Державне управління в деяких регіональних коледжах має ті ж самі тенденції, що й університети. Більшість коледжів акцентують свою увагу на управлінські підходи до державного управління в цілому та до органів місцевого врядування зокрема. Політичний підхід у розвитку і надання програм з державного управління в Норвегії є домінантним. Соціологія має деякий вплив, але не на такому рівні, як політичні науки. Управлінські підходи переважають у більшості регіональних коледжів [23].

Навчання державних службовців

Міністерство праці організовує навчальні програми для міністерств у Норвегії. Вісім із 16 міністерств беруть участь у програмі, розрахованій для молодих працівників. Програма розпочалась у серпні 2001 р. і має тривалість 14 місяців. Основним прин-

ципом навчання є стажування у трьох різних міністерствах. На додаток до періоду стажування організуються шість тематичних зустрічей, які фокусуються на таких питаннях, як публічне адміністрування, економіка, відповідність законів, проблеми норвезької державної служби, управління проектами, міжнародні реформи, особистий розвиток, такий як презентація, методи ведення переговорів, створення мережі і розвиток кар'єрних планів на майбутнє. Кожний слухач має особистого тренера на весь період навчання. Вісім стажерів набираються з державної служби, а інші десять - з різних сфер зайнятості. Основна мета започаткування програми стажування - відкриття і розвиток талановитих кандидатів. Приватні роботодавці використовують програми стажування й інші освітні можливості як стратегію для найму працівників на деякий час. Програма спрямована на людей з академічною освітою не менше чотирьох років. Слухачі мають бути віком до 35 років і їх стаж на державній службі в міністерстві має бути не меншим, ніж чотири роки [24].

10. Основні тенденції модернізації державного управління

Більшість економічних реформ Норвегії мають соціальну спрямованість. Норвегія належить до числа країн з високим рівнем життя: за розміром ВВП на душу населення (у 2004 р. - 42 тис. дол. США) входить до п'ятірки провідних країн світу. З 2000 р. Норвегія утримує 1-ше місце у світі за так званим індексом людського розвитку, розробленим ООН. Усі громадяни є членами державних фондів страхового та пенсійного забезпечення, що охоплюють надання медичної допомоги, отримання пенсії по старості та інвалідності, а також інших видів допомоги.

Велика увага приділяється поліпшенню умов життя сімей, які мають дітей. На додаток до дитячого страхування існує всеосяжний і гнучкий порядок надання відпусток у зв'язку з народженням дитини.

Норвегія традиційно характеризується рівномірно розподіленою серед її населення власністю і протягом багатьох років залишається відносно однорідним суспільством. Так, співвідношення між найвищим і мінімальним рівнями оплати праці становить 2:1

(найбільш високооплачувана категорія працюючих - робітники-нафтовики - у середньому 310 тис. крон на рік, найменший заробіток - у середньому 160 тис. крон у рік - у працівників сфери обслуговування). У середньому норвезькі робітники і службовці отримують близько 215 тис. крон на рік [25].

Реформами і модернізацією у сфері публічного адміністрування займається Міністерство у справах адміністрації, реформи та у справах церкви, а саме один з його департаментів. Департамент політики ІКТ (інформації, комунікації і технологій) і реформи у публічному секторі несе велику відповідальність у Міністерстві за управління і модернізацію у публічному секторі, а також за політику ІКТ і нагляд за Агенцією з публічного менеджменту та е-врядування.

Департамент складається з кількох секцій:

Сектор публічної реформи та електронного врядування

Координація зусиль уряду з реформування та відновлення державного сектору. Орієнтація на користувача, комунікаційна політика, участь користувачів, спрощення процедур, правил і положень, національні опитування користувачів; розвиток та координація роботи з е-врядування; принципи для ІКТ політики (ІКТ побудови) і загальних компонентів ІКТ у державному управлінні; електронна взаємодія, наприклад адміністративні стандарти та політика програмного забезпечення; регулювання електронних комунікацій; контроль за Агенцією з публічного менеджменту та електронне врядування.

ІКТ у суспільстві

Відповідальність за розробку стратегії і політики щодо використання ІКТ у суспільстві, зокрема: координація урядової політики ІКТ; інфраструктура для управління й аутентифікації особистості, в тому числі електронні посвідчення та підпис; соціальні наслідки ІКТ, у тому числі цифрових технологій, універсального дизайну та захисту приватного життя; безпека ІКТ і уразливість у суспільстві; інфраструктура для електронної комунікації, у тому числі політика широкого діапазону; інформаційна економіка і соціально-економічний вплив ІКТ, у тому числі реалізація прибутків ІКТ інвестицій у приватному і публічному секторах; підвищення свідомості та політичних наслідків для поширення ІКТ у суспільстві, сталого розвитку ІКТ; статистика, факти та аналіз основ інформаційного суспільства.

Адміністративна політика

Найвища відповідальність за політику державного управління, у тому числі урядове використання організаційних структур та інших інструментів контролю. Серед інших завдань - вибір організаційної структури, реорганізація і вибір інших інструментів для ефективного досягнення цілей, а також північне та міжнародне співробітництво з питань політики державного управління. Відповідальність за ряд нормативних актів, правил і інструкцій у системі державного управління.

Економічний аналіз

Соціально-економічні та інші факти засновані на аналізі сектору державного управління та використання ресурсів у публічному секторі. Особлива відповідальність сектору полягає в тому, що попит на з'ясування економічних наслідків досить високий. Додаткові завдання, пов'язані з ефективністю досліджень, системи для вимірювання та оцінки ресурсів, послуг і результатів у державній системі (StatRes), зусиль щодо більш ефективного забезпечення державного сектору (структурні зусилля тощо), міжнародні дослідження (у країнах ОЕСР і т.ін.), регулювання зусиль/політики, спільно з міністерськими професійними панелями для соціально-економічних аналізів [26].

У зв'язку з початком адміністративної програми Бондевік II для модернізації, підвищення ефективності і спрощення у державному секторі, Міністерство праці вирішило в 2002 р. організувати програму для топ-керівників центральних органів влади. Цільова група для програми складалася з генеральних директорів у міністерствах, вищого керівництва адміністративних установ і губернаторів. Загалом 160 керівників взяли участь у роботі чотирьох груп, які були створені. Кожна група мала чотириденні сесії. Програма проходила з березня 2003 р. по 2004 р. Головні теми були однаковими для всіх чотирьох груп. Проте перші дві групи зосередили більше уваги на послугах, орієнтованих на користувачів, а інші дві - на здійсненні повноважень.

Метою програми для вищого керівництва було проведення форуму щодо обміну думками і досвідом для допомоги встановленню і обговоренню тем, які включені в процес модернізації. Було також призначено створити спільні критерії, мову і мережу керівників для того, щоб активізувати державне управління для центральних органів влади. Програма для вищих керівників мала тематичну і професійну спрямованість, яка лише непрямо торкалась

розвитку особистості окремого учасника і питань лідерства. Більшість міністерств, державних агенцій і підприємств уже запустили свої програми індивідуально і командно орієнтовані на виконавчий розвиток.

Кожна сесія супроводжувалась лекціями експертів, які доповідали про розвиток досліджень у своїх відповідних галузях знань, і двох керівників вищого рівня, які розповідали про свій досвід від процесу модернізації, в якому вони брали участь. Лекції доповнювались обговоренням групи про попередній досвід. Кожен учасник готував презентацію з трьох проєктів модернізації, які вони впровадили або перебували в процесі впровадження, потім ці проєкти обговорювались з іншими членами групи.

Процес модернізації Норвегії передбачає діяльність, орієнтовану на користувача, спрощеність і ефективність шляхом делегування і децентралізації. Цей процес тривав більш-менш безперервно з початку 1980 рр.

Модернізація супроводжується обговоренням найважливіших проблем і найбільш доцільних рішень. Ця тема потрапляє у зону між суб'єктом і політикою. Більш того, це можна розглядати з політичної і технічної точок зору. Норвегія дуже різноманітна і складна держава. Виклики різняться один від одного в кожному секторі і досвід однієї сфери не завжди можна перенести в іншу. Водночас держава стикається зі спільною проблемою в усіх секторах. Потреба в модернізації і спрощенні тісно пов'язана із запевненням у тому, що держава послідовно захищає інтереси громадян ефективно і просто, як це можливо, оскільки ці інтереси виражаються у попиті користувачів на послуги, політичні рішення про цивільні права та обов'язки та необхідність урахування важливих соціальних факторів.

Як зазначалось раніше, діяльність зі створення більш зручної для населення - користувачів державних послуг - спрощеності і ефективності діяльності шляхом делегування і децентралізації відбувалась протягом кількох десятиліть. Багато проєктів було впроваджено в дію.

- t *Збільшення уваги до користувачів*, гарантії на послуги, вільний вибір для користувачів, оцінка користувачів, опитування задоволеності користувачів, реорганізація відділу реєстрації та обслуговування для забезпечення більш рівномірного контакту з користувачем, електронні інтерфейси як

система подання декларацій про доходи і нові схеми для подачі скарг;

- t** *нові структури фінансування* з урахуванням результатів і діяльності, заснованих на фінансуванні, фінансування на одиницю продукції і розрахунку загальних витрат;
- t** *вплив конкуренції*, наприклад створення внутрішніх ринків, де внутрішні постачальники повинні конкурувати з незалежними, аутсорсинг, бенчмаркінг і моделі замовник/постачальник;
- t** *нові форми управління*, заміна прямих наказів на непрямі рамкові умови, корпоративне управління і управління за контрактом;
- t** *орієнтація на ринок і реорганізація підпорядкованих підрозділів*, реорганізація наглядових функцій, реорганізація управлінь, створення нових підрозділів, формування приватних компаній, запровадження "незалежних адміністративних агенцій", які шляхом спеціальних статутних положень обмежують право міністра давати доручення;
- t** *спрощення законодавства та нормативних актів*, наприклад через поправки, які розширюють місцеву свободу дій для підприємств на основі децентралізації та делегування, і поправки, що спрощують правила для громадян та промисловості;
- t** *внутрішня реорганізація в рамках даного суб'єкта*, наприклад шляхом введення команд, які співпрацюють між підрозділами, делегування повноважень і відповідальності співробітникам, використання альтернативних систем оплати праці або переміщення всіх чи частини підприємств.

З початком 1980-х рр. зі зміною норвезького уряду були розпочаті програми з реформування державного сектору. Програми мали різні назви: модернізація, спрощення та активізація. Існували різні ідеї про те, які завдання повинні бути пріоритетними і які інструменти можуть бути найбільш доцільними. Загальними намірами були запевнення в тому, що державний сектор задовольняє потреби користувачів, наскільки це можливо, що бажана якість досягається без додаткових витрат, що адміністративні процедури і послуги надаються швидко і таким чином, що демонструє повагу до користувачів, і що організація робить їх максимально

зручними для користувачів, щоб останні співпрацювали з державним сектором.

У 1990 р. управління цілями і продуктивністю було введено в державну адміністрацію. Метою було часткове спрощення системи державного управління і сприяння децентралізації та делегуванню. Службова декларація вимог була введена у 2000 р. Вона була призначена для спрощення процедури для користувачів за рахунок скорочення часу обробки і полегшення вільного доступу до державних послуг.

Державне управління Норвегії стало предметом реформи і коректив пропорційно зі зміною політичних тенденцій і соціальних завдань. Норвегія зосередилась на користувачеві, підвищенні ефективності і спрощенні.

1. Користувач

Державне управління має більш відповідально ставитися до потреб його користувачів. Це стосується політиків, які потребують зважених порад для прийняття рішень, населення і підприємств, які прагнуть високої якості послуг з урахуванням їх потреб, а також громадян, чії потреби у верховенстві закону, громадському порядку та інших базових соціальних послугах повинні бути неодмінно враховані. Усе більше користувачів здобувають вищу освіту і стають більш освіченими щодо своїх прав, активну допомогу надають засоби масової інформації, які пильнують, щоб державний сектор обслуговував потреби широкої громадськості і виконував свої обов'язки законним чином. Наявність соціального забезпечення часто створює свій власний попит.

2. Підвищення ефективності

Державні ресурси в умовах все більш обмеженого фінансування мають використовуватися більш ефективно. Підвищення ефективності включає в себе забезпечення того, що бажана якість забезпечується при мінімально можливих витратах. Оскільки сфера застосування державного сектору розширюється, й все більше ресурсів пов'язані з раніше прийнятими рішеннями та встановленими законом правами, забезпечити фінансування для нових завдань досить складно. Багато послуг, які пропонує державний сектор, є досить трудомісткими і складними. Для більш ефективного їх виконання без небажаного зменшення рівня їх якості, як у випадку з охороною здоров'я і соціальним забезпеченням, потрібні додаткові джерела фінансування. Оскільки вимоги щодо добро-

буту зростають, державний сектор потребує непропорційно високого відсотка робочої сили.

3. Спрощення

Публічне адміністрування має бути більш доступним і прозорим. Історична роль держави як ініціатора політичних рішень і адміністратора асигнувань забезпечувалася на рівні централізованих рішень і нормативно-правового регулювання. Різні урядові установи були створені для вирішення різних секторальних питань. Це сприяло забезпеченню чіткого розподілу відповідальності. Виробництво послуг, на рахунок яких припадає зростаюча частка діяльності державного сектору порівняно з адміністративними завданнями, регулюється на великій відстані. Це може ускладнити процес адаптування послуг до безлічі потреб і побажань користувачів.

Децентралізація, делегування і ринкова орієнтація

Інструменти для досягнення цілей модернізації відрізняються від одного державного сектору до іншого. Акцент, пов'язаний із ними, також змінюється залежно від політичної точки зору. Хоча існують розбіжності щодо того, які сфери піддаються впливу конкуренції і ринкових сил, чи існує консенсус у тому, що певний ступінь децентралізації, делегування і ринкової орієнтації необхідний для модернізації. Місцева автономія потребує адаптації змін і рішень різноманітних державних підприємств, а також використання місцевих ініціатив та компетенцій. Різноманітні практичні рішення часто застосовуються на місцевому рівні для запровадження змін, які могли б не відбутися через розбіжності принципів і конфліктів інтересів, якщо одна загальна модель була розроблена централізовано. Яскравим прикладом цього є координація норвезького управління праці Aetat Національної служби зі страхування і державних програм допомоги муніципалітетів. Хоча і є загальна думка про важливість поліпшення координації, спроби розробити нову організаційну модель були дуже довготривалими і характеризувалися значними розбіжностями. Результатом стало прийняття цілого ряду рішень, які були адаптовані до місцевих умов, що поставило все на свої місця. Це доводить, що модернізація має багато чого навчити, а саме більш ефективного використання місцевих ініціатив та компетенцій.

Традиційно модернізація була обмежена у внесенні змін щодо розробки системи державного управління і здійснила тільки

скромну спробу змінити взаємодію між державним управлінням та політичною системою.

11. Функціонування системи державного управління Королівства Норвегія: актуальність для України

Перші історичні згадки про україно-норвезькі контакти датуються початком державотворчої діяльності норвежців. Відомо про перебування варязьких конунгів на службі в київських князів, зокрема Магнуса Доброго та Гаральда Суворого, які згодом стали королями Норвегії. Дружиною Гаральда Суворого була донька Ярослава Мудрого Єлизавета (у норвезьких сагах згадується як Еллісів чи Еллісів Ярославна), і цей династійний шлюб - в умовах жорсткої боротьби за норвезький престол - був вигідний насамперед для легітимації Гаральда як короля, що свідчить про експорт монарших традицій у цей період двосторонніх контактів.

Згодом перебування України в складі великих імперій - а тут слід наголосити на певній спорідненості історичної долі України та Норвегії - зумовило відсутність як і неможливість прямих двосторонніх відносин. Проте в період боротьби за власну незалежність від Швеції норвезька громадськість звертала свій погляд і на становище українців у складі Росії. Так, у 1904-1907 рр. у журналі "Ruthenische Revue" з'явилося дві статті Б.Б'єрнсона, письменника і видатного культурного діяча, автора гімну Норвегії, - "Про заборону української мови" та "Русини", в яких автор полемізує з приводу утиску української культури в Російській імперії та відстоює право українців (русинів) на етнічну самоідентифікацію. А 1905 р. у норвезькому журналі "Samtiden" вийшла друком стаття Й.Левланда, першого міністра закордонних справ Норвегії та голови Норвезького нобелівського комітету, в якій було викладено історію українського народу в контексті самовизначення української нації.

Слід зазначити, що Норвегія не визнала уряд УНР. Водночас наголосимо, що саме в цей період Норвегія проводила консультації з великими державами в рамках Паризької мирної конференції щодо визнання за нею суверенітету над архіпелагом Шпіцберген, а тому очевидно, що визнання уряду УНР могло б

ослабити переговорні позиції Норвегії й не відповідало "прагматичним" принципам її зовнішньополітичного курсу. Тому окремого посольства УНР у період 1917-1920 рр. у Норвегії не було, хоча Посольство УНР в Швеції відповідало і за норвезький вектор політики новоствореної держави. У радянський період зовнішнє відомство Королівства Норвегія в контактах з СРСР зосередилося майже виключно на політиці "примирення" з Москвою поза офіційним курсом НАТО, роками намагаючись підтримувати діалог з метою розмежування кордону з Росією в Баренцевому морі та забезпечення національних інтересів у районі Крайньої Півночі.

Розвиток повноцінних двосторонніх відносин між Норвегією та Україною розпочався із визнанням урядом Норвегії незалежності України, що відбулося 24 грудня 1991 р., а також із відкриттям 1992 р. Посольства Королівства Норвегія в Києві. За майже 20-річну історію новітніх двосторонніх відносин відбулася низка офіційних зустрічей, у тому числі візит міністрів закордонних справ Норвегії в Україну (1992, 2000, 2006 рр.), міністрів закордонних справ України в Норвегію (1996, 2004 рр.), Президента Норвезького Стортингу (парламенту) в Україну (2009 р.) та ін. Причому Т.Ягланд - Генеральний Секретар Ради Європи - двічі був в Україні (спочатку як керівник зовнішньополітичного відомства Норвегії, другий раз - як очільник парламенту).

Для України насамперед цікавий норвезький досвід "обмеженої інтеграції" в ЄС та повного членства в НАТО, що передбачає оптимальне забезпечення національних інтересів країни на сучасному етапі міжнародного розвитку.

Глобальна геополітична ситуація в умовах відходу від двополюсності та переформатування центрів сили відкидає на периферію колись пріоритетні відносини за схемою "лідер" - "мала країна" - "лідер". Нова політична стратегія США та деяких інших "важковаговиків", спрямована на прямий, часом закритий, діалог з країнами-суперниками, дещо відсторонює малі держави від ланцюжка відносин між основними центрами світової політики, водночас змушує їх самостійно, часом регіонально, дбати про свої інтереси. У цьому аспекті Україні варто звернути увагу на досвід Норвегії в гармонізації свого законодавства зі стандартами ЄС разом із відстоюванням національних інтересів та програмних цілей державного управління економікою, визначенні пріоритетних напрямів розбудови останньої, щоб забезпечити максимальний ви-

граш внаслідок інтеграції з європейськими ринками (скажімо, енергетичним, суднобудівним тощо).

У цьому контексті слід враховувати, що Україна вже веде консультації з Норвегією про Угоду про вільну торгівлю з ЄАВТ (Європейська асоціація вільної торгівлі). Їх практична реалізація, як і сам факт подібних переговорів, може рівною мірою посилити й прискорити відповідні переговори про зону вільної торгівлі з ЄС.

Норвегія в принциповому плані підтримує курс України на євроатлантичну інтеграцію, хоч із прагматичної точки зору діалог з Росією є для неї стратегічно важливим. На початку 2009 р. міністр оборони Норвегії у своїй доповіді щодо формування нової політичної стратегії НАТО у XXI ст. наголосила, що регіон Крайньої Півночі має стати базовим у питанні забезпечення національної безпеки. Основним питанням міжнародної політики його назвали і в Політичній програмі уряду на 2009-2013 рр. Попри це Україні варто розбудовувати практичну співпрацю з Норвегією у сферах оборони та військово-технічного співробітництва, спільних навчань і тренувань миротворчих підрозділів. Саме така "м'яка інтеграція" в євроатлантичні структури гарантує як підвищення потенціалу обороноздатності України, так і покращення перспективи вступу до НАТО.

Рівною мірою Україна та Норвегія мають усі можливості для плідної співпраці як на регіональному, так і глобальному рівнях - в універсальних міжнародних організаціях.

Крім того, серед норвезької громадськості останнім часом набули значного поширення так звані "дискусійні клуби" - опрацювання нових ідей та концептуальних пропозицій інтелектуальних "мозкових" центрів, навколо яких об'єднуються політичні, ділові чи академічні кола Норвегії (передовсім столиці) й на обговореннях в яких виносяться чимало важливих політичних питань. З огляду на камерність норвезької столиці ці дискусійні клуби ("сніданки" Civita, конференції NUPİ тощо) створюють потужні цільові впливи на формування громадської думки й на прийняття політичних рішень. У цьому зв'язку варто наголосити, що з метою активізації норвезько-українського діалогу важливим є налагодження результативної двосторонньої співпраці з неурядовими організаціями, дослідницькими установами та університетськими осередками.

З точки зору перспективності ні телекомунікаційна сфера (з огляду на обмеженість ринку і присутність на ньому достатньо

великої кількості операторів), ні сфера ІТ (зважаючи на тимчасовість порівняльної переваги України в цьому секторі, що насамперед зумовлена порівняно низьким рівнем оплати праці програмістів) не займають пріоритетних позицій. Подальшого залучення норвезьких інвестицій потребують насамперед галузі, в яких Норвегія та Україна можуть досягнути значних результатів на основі вже наявних ресурсів: це суднобудування, хімічна промисловість, новітні енергозберігаючі технології.

Сфери науки, культури та освіти. Найбільш продуктивною в галузі освіти та науки є співпраця між Норвезьким інститутом міжнародних відносин НУПІ (науково-дослідна установа) та Києво-Могилянською академією. У рамках програми співробітництва проводяться спільні семінари та конференції з найактуальніших для України тем, досліджуваних науковцями обох країн. Така форма співпраці не лише стимулює розвиток науково-академічних контактів, але й пропонує арену для обміну думками та ідеями, а подеколи може володіти чималою силою впливу на громадську думку, і насамперед в Норвегії, де саме такі спеціалізовані інтелектуальні клуби наразі набули рис визначального громадського лобі. Відповідно, Україна сьогодні більше зацікавлена в "експорті" можливостей норвезьких студентів, докторантів та професорського складу ВНЗ Норвегії. Оскільки таким чином формуються реальні "групи підтримки" зовнішньополітичних прагнень України серед норвезької громадськості.

Культурні контакти між Україною та Норвегією наразі мають спорадичний характер. Більш-менш послідовно здійснюються переклади художньої літератури з норвезької мови українською завдяки грантовій підтримці культурного фонду "Норла". Українська література, театр, музика, мистецтво (передусім образотворче), кінопродукція (насамперед короткометражні та анімаційні стрічки, а також документальне кіно) тільки розпочинають свій шлях до норвезького культурного ринку. Водночас Норвегія відкрита до діалогу культур, як і Стара Європа, вона прагне оновлення, нових культурних "вливань". Тому дуже актуальними на сьогодні стають пошуки нових можливостей відкрити українські мистецькі надбання норвезькому глядачеві. Через створення "вартості" окремих українських імен на норвезькому ринку культури, взаємні обміни художніми виставками тощо підвищується питома вага й самої держави у двосторонніх відносинах.

У підсумку підкреслимо, що норвезько-українські відносини розвиваються в достатньо активному й динамічному ключі. Незважаючи на відносно невеликі розміри та кількість населення, Норвегія відіграє помітну роль на міжнародній арені. Крім того, Норвегія неодноразово підкреслювала й принципово готова до широкого співробітництва. У цьому зв'язку як зовнішньополітичне відомство України, так і ділові, наукові кола, культурні інституції та громадські організації повинні виступати з конкретними ініціативами щодо практичного наповнення двосторонніх зв'язків.

Так, наявні напрацювання в політичній сфері засвідчують, що Норвегія - партнер дії, а не гучних політичних заяв. З огляду на це слід послідовно розвивати співпрацю з норвезькою стороною, виступаючи з конкретними пропозиціями щодо різнопрофільного наповнення такого співробітництва, його матеріально-технічного забезпечення та спільних інфраструктур. Одним із можливих способів подальшої розбудови двосторонньої співпраці в практичному русі може стати організація двостороннього норвезько-українського форуму на базі новоствореної Українсько-норвезької торгової палати.

Враховуючи незбалансовану структуру зовнішньої торгівлі між Україною та Норвегією, що робить нас особливо чутливими до норвезької імпоротної продукції (це насамперед риба), Україні варто розбудовувати власне рибне господарство, яке б частково витісняло норвезький імпорту. З огляду на кількасотрічний досвід Норвегії у рибальстві, а також новітні досягнення у сфері рибного фермерства доцільно шукати можливості започаткувати двосторонній проект з вивчення норвезьких передових технологій у сфері рибного господарства.

З іншого боку, успішний приклад норвезьких інвестицій в Україні слід використати для подальшого залучення інвесторів, насамперед у суднобудування та хімічну промисловість. Окрему увагу слід приділити екологічним та інноваційним проектам Норвегії за кордоном. Зважаючи на гостру енергетичну залежність української економіки, слід працювати на впровадження норвезьких новітніх енергозберігаючих технологій як у секторі комунального господарства, так і в промисловості.

Прагматична спрямованість двосторонніх відносин гарантуватиме не лише подальше, але й стале зростання економічних показників, що безпосередньо відповідає національним інтересам обох країн. Рівною мірою їх позитивна динаміка засвідчує мож-

ливості переходу до міжрегіонального діалогу і зрештою просування взаємовигідної моделі співпраці з ЄС в рамках ЄЕЗ (Європейська економічна зона) та цільової Асоціації, поєднання потенціалів яких якраз означатиме перспективне наближення до реалізації ідеалів розширеної об'єднаної Європи [28].

У Норвегії діє виборна система місцевих органів влади. Ті, хто живуть у комуні, мають право вибирати за принципом: одна людина - один голос. Вибори в муніципальну раду, що складається з 15-16 депутатів, здійснюються за партійними списками. У Норвегії немає такої практики, коли якийсь підприємець або економічна сила прямо впливають на процес голосування. Політична та адміністративна системи дуже серйозно відділяють економічні інтереси від політичних.

Гарним відправним пунктом для успішного розвитку України є виявлення інтересів на місцевому рівні, де саме й відбувається реальний економічний та соціальний розвиток. Ефективна територіальна влада може найбільш вдало пристосуватися до місцевих особливостей і самостійно приймати важливі для регіону рішення. Якщо вона добре функціонує, то зменшується дистанція між тими, хто ухвалює рішення, і тими, хто споживає громадські послуги. Місцева демократія дає змогу громадянам брати участь у політичному житті регіону, а отже, впливати на власне повсякденне життя.

Здійснення адміністративно-територіальної реформи в Україні є дуже складним питанням, позаяк велика частина економічних і політичних ресурсів контролюється центральними органами влади. Можливо, для вибору найкращого варіанта реформи Україні варто проаналізувати європейські моделі управління. У будь-якій країні існують різні погляди на такі питання і шляхи їх вирішення. Найбільш раціональним рішенням є максимальне наближення органів влади до місцевих громад, де безпосередньо живуть та працюють люди.

Норвегія добре розуміється на цих проблемах і готова поділитися своїм досвідом з Україною, розглядаючи це питання в європейському контексті. Норвегія зацікавлена в тому, щоб Україна стала ефективною та економічно розвинутою, надійним партнером у європейському просторі. У цьому зв'язку дуже важливим є вибір моделі місцевого самоврядування [29].

Конституція Норвегії визначила те коло питань, які можуть регламентуватися тільки законами. По-перше, конституція надає парламенту значну фінансову владу. У конституції включені не

тільки типові для інших країн права, але і ряд інших, наприклад, введення інших державних повинностей, укладення державних позик. Він приймає закони про оклади державних службовців, пенсійне забезпечення громадян, умови та форми соціального страхування. Парламент вирішує не тільки питання націоналізації власності, а й визначає принципи управління та розпорядження цією власністю. На парламент покладено функцію визначення грошової та платіжної системи. Парламент має можливість використовувати свої фінансові права, а також через підпорядковані йому державні банки і спеціальних представників у правліннях акціонерних державних компаній і приватних банків впливати на оперативну фінансову і господарську діяльність, у тому числі приватно-підприємницьку.

У 1981 р. в Норвегії консервативний уряд, який прийшов до влади, став проводити деякі "кампанії" з підвищення продуктивності та якості служби в громадському секторі. У 1986 р. консервативно-центристський уряд представив комплексну програму адміністративної реформи під назвою "Сучасна держава". Ця програма частково була прийнята під впливом реформ в інших країнах. У ній констатувалося, що громадський сектор був дуже великим і дорогим. Піддавався критиці і "корпоратистський" аспект державного управління, занадто великий вплив на процес прийняття політичних рішень зацікавлених груп. Ставилося також завдання підвищення автономії місцевих органів управління, що знайшло вираження в програмі "Експеримент з організації вільної комуні" в 1986 р. У 1989 р. була представлена доповідь щодо адміністративної реформи "Держава, яка організована краще", а в 1992 р. був прийнятий закон про роль експерименту в державному управлінні. Разом з тим безліч реформістських доповідей і проектів реалізувалися у вельми скромні результати.

У Норвегії, як і в інших країнах цієї групи, реформа сприяла перетворенню урядових агентств в державні підприємства, що діють за ринковими правилами. Це перетворення вважається центральним пунктом модернізації урядів скандинавських країн в цілому.

Таким чином, найважливіший результат реформ, що проводяться державами Скандинавії, полягає в тому, що реформування державного управління - це справа не тільки держави, воно вимагає широкої участі громадян, передусім, при визначенні цілей і завдань реформ, а також тісного партнерства між державними та недержавними секторами [30].

Список використаних джерел

1. Королівство Норвегія. - Режим доступу : ru.wikipedia.org/wiki/Норвегія.
2. Скандинавская модель правового государства. - М., 1993.
3. Адміністративний поділ Норвегії. - Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Адміністративний_поділ_Норвегії
4. Скандинавская модель правового государства. - М., 1993.
5. Политические партии Норвегии и политики. - Режим доступа : <http://www.norge.ru/politpartier/>
6. Конституція Королівства Норвегія. - Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
7. Конституция Норвегии. - Режим доступа : <http://www.norge.ru/constitutisia/>
8. Стортинг. - Режим доступу : <http://www.norge.ru/stortinget/>
9. Государственное устройство. - Режим доступа : norvegiya.org/administrativno.../gosydarstvennoe-ystroistvo.html
10. Правительство и министерства. - Режим доступа : <http://www.norge.ru/1892/>
11. Конституция Норвегии. Исполнительная власть, Король и королевская семья. - Режим доступа : <http://www.norge.ru/constitutisia/>
12. Список премьер-министров Норвегии. - Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
13. Правительство и политика. - Режим доступа : <http://turkeybiz.ru/index.php/norway/858-norvegiya-pravitelstvo-i-politika.html>
14. Государственное устройство Норвегии. - Режим доступа : <http://www.stranz.ru/str/83-nor/1067-norgu.html>
15. Правительство и министерства. - Режим доступа : <http://www.norge.ru/1892/>

16. Правительство Стольтенберга. - Режим доступа: <http://www.norge.ru/stoltenberg2regering/>
17. Судебная система. - Режим доступа : http://www.norge.ru/judicial_system/
18. *Атаманчук Г. В.* Теория государственного управления : курс лекций / Г. В. Атаманчук. - 2-е изд. доп. - М. : Омега-Л, 2004.
19. Державна ревізійна комісія. - Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Office_of_the_Auditor_General_of_Norway
20. Public administration profile. Norway. - Режим доступу : unpan1.un.org/intradoc/groups/public/.../un/unpan023320.pdf
21. Образование в Норвегии. - Режим доступа : http://www.norge.ru/norsk_uddannelse/
22. Обучение на протяжении всей жизни. - Режим доступа: <http://www.norge.ru/helelivsstudium/>
23. Public administration programmes in Norway. - Режим доступу : unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/.../unpan007878.pdf
24. Public administration profile. Norway. - Режим доступу : unpan1.un.org/intradoc/groups/public/.../un/unpan023320.pdf
25. Социально-экономические реформы. - Режим доступа : <http://norvegiya.org/ekonomika-norvegii/socialno-ekonomicheskie-reformy.html>
26. Ministry of Government Administration, Reform and Church Affairs. - Режим доступу : http://www.regjeringen.no/en/dep/fad/about-the_ministry/Organisation/Departments/department-of-ict-policy-and-public-sect.html?id=1589
27. Modernisation and Revitalisation in Public Governance. - Режим доступу : http://www.regjeringen.no/upload/kilde/mod/rap/2005/0016/ddd/pdfv/262894-p-0917_eng.pdf
28. Королівство Норвегія в сучасних міжнародних відносинах та у співпраці з Україною. - Режим доступу : http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvdau/2009_15/14.pdf

Корисні посилання

- n Державний сайт. - Режим доступу : <http://www.norway.no/>
- n Міністерство у справах адміністрації, реформи та у справах церкви. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/fad.html?id=339>
- n Агенція з публічного менеджменту і е-врядування (Difi) . - Режим доступу : <http://www.difi.no/artikkel/2009/11/about-difi>
- n Стортинг (Парламент) . - Режим доступу : <http://www.stortinget.no/en/>
- n Міністерство закордонних справ. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/ud.html?id=833>
- n Урядовий портал. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en.html>
- n Прем'єр-міністр. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/smk.html?id=875>
- n Міністерство праці. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/aid.html?id=165>
- n Міністерство у справах дітей, рівноправності і соціальної включеності. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/bld.html?id=298>
- n Міністерство фінансів. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/fin.html?id=216>
- n Міністерство риболовства і у справах прибережних зон. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/fkd.html?id=257>
- n Міністерство оборони. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/fd.html?id=380>
- n Міністерство охорони здоров'я. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/hod.html?id=421>
- n Міністерство юстиції і поліції. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/jd.html?id=463>

- n Міністерство місцевого врядування і регіонального розвитку. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/krd.html?id=504>
- n Міністерство культури. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/kkd.html?id=545>
- n Міністерство освіти і науки. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/kd.html?id=586>
- n Міністерство продовольства і сільського господарства. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/lmd.html?id=627>
- n Міністерство з охорони середовища. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/md.html?id=668>
- n Міністерство торгівлі і промисловості. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/nhd.html?id=709>
- n Міністерство нафти і енергетики. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/oed.html?id=750>
- n Міністерство транспорту і зв'язку. - Режим доступу : <http://www.regjeringen.no/en/dep/sd.html?id=791>
- n Генеральна ревізійна служба. - Режим доступу : <http://www.riksrevisjonen.no/en/Pages/Homepage.aspx>
- n Король Норвегії (офіційний сайт) . - Режим доступу : <http://www.kongehuset.no/english/vis.html>

ЗМІСТ

1. Загальна характеристика держави	3
2. Територіальні рівні державного управління	6
2.1. <i>Загальнодержавний рівень</i>	8
2.2. <i>Управління на рівні адміністративно-територіальних одиниць</i>	9
3. Функції держави і державне управління	13
4. Законодавча влада в системі державного управління	14
4.1. <i>Склад і структура парламенту, повноваження та форми роботи</i>	14
5. Виконавча влада в системі державного управління	16
5.1. <i>Роль виконавчої влади та її органів</i>	17
5.2. <i>Глава держави і державне управління</i>	17
5.3. <i>Уряд і державне управління</i>	21
5.4. <i>Міністерства (відомства)</i>	22
6. Судова влада в системі державного управління	23
6.1. <i>Судові органи</i>	23
6.2. <i>Здійснення судової влади</i>	27
7. Здійснення контролю в системі державного управління	28
8. Державна служба	28
9. Система професійного навчання державних службовців	29
10. Основні тенденції модернізації державного управління	33
11. Функціонування системи державного управління Королівства Норвегія: актуальність для України	40
Список використаних джерел	47
Корисні посилання	49

Наукове видання

**СИСТЕМА
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
КОРОЛІВСТВА НОРВЕГІЯ:
ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ**

Укладач

Пустовойт Людмила Анатоліївна

Київ, НАДУ

Відповідальний за випуск *В. А. Дон*

Редактор *С. М. Шиманська*

Коректор *О. В. Должикова*

Технічний редактор *Ю. О. Куценко*

Підп. до друку 02.08.2011.

Формат 60×84/16. Обл.-вид. арк. 2,44. Ум.-друк. арк. 3,02.

Тираж 50 пр.

Видавець Національна академія державного управління
при Президентові України

03057, м. Київ-57, вул. Ежена Потье, 20, тел. 456-67-93.

E-mail: vydav@academy.gov.ua

Свідоцтво серії ДК № 1561 від 06.11.2003.